

אמונה

ספר תהילים פרק קיט

פו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֵּר רַדְפוּנִי עֲזֹרָנִי:

פירוש הרקאנאטי על התורה פרשת יתרו

לא תחמוד בית רעך וגו'. זאת היא חתימת עשרת הדברות וכך חתמה כנסת ישראל של מעלה בשבחו של הקב"ה שנאמר וכלו מחמדים (שה"ש ה' טז) גם רמוז בבית רעך ובאשת רעך לכנסת ישראל. והזהיר שלא יחמוד יפיה להפרידה מן הבנין ועל כן היא עשירית לעשרת הדברות כי היא עשירית לבנין. ואמרו רבותינו ז"ל כי נכללו במצוה הזאת כל המצוות שנאמר כל מצותיך אמונה (תהלים קי"ט)

במדבר פרק יב

ז לא־כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא:

שמואל א פרק ב

לה וְהִקִּימֹתִי לִי כֹהֵן נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בִּלְבָבִי וּבִנְפֹשֵׁי יַעֲשֶׂה וּבְנִיתִי לוֹ בַּיִת נֶאֱמָן וְהִתְהַלַּךְ לִפְנֵי־מִשְׁיַחֵי כָּל־הַיָּמִים:

ישעיה פרק כב

כג וּתְקַעְתִּיו יִתַּד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן וְהָיָה לְכֶסֶף כְּבוֹד לְבֵית אָבִיו:

נחמיה פרק ט

ז אֲתָה־הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׁדִּים וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: ח וּמִצֵּאתָ אֶת־לִבְבוֹ נֶאֱמָן לִפְנֵיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לְתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחֲתִי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוּסִי וְהַגְּרָזִי לְתֵת לְזָרְעוֹ וְתִקַּם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צָדִיק אָתָּה:

סדור תפילה

שחרית לחול - אָמֵת וְאֱמוּנָה חֶק וְלֹא יַעֲבֹר

מעריב - אָמֵת וְאֱמוּנָה כָּל זֹאת, וְקִים עֲלֵינוּ, כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאִין זוֹלָתוֹ, וְאֶנְחֵנוּ יִשְׁרָאֵל עִמּוֹ.

מנחה לשבת - מְנוּחַת אֱהָבָה וּנְדָבָה, מְנוּחַת אָמֵת וְאֱמוּנָה

תהילים פרק פט

א מִשְׁפִּיל לְאֵיתָן הָאֲזָרְחִי: ב חֲסֵדִי ה' עוֹלָם אֲשִׁירָה לְדֹר וָדֹר אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי:

בבא בתרא דף טו.א

אמר רב: איתן האזרחי זה הוא אברהם...

1. אמונה = התחייבות לקבלת האמת

נחמיה פרק י

א וּבְכָל־זֹאת אֶנְחֵנוּ כְּרִיתִים אֶמְנָה וְכֹתְבִים וְעַל הַחֲתוּם שְׁרִינוּ לְוִינוּ כְּהִנְנוּ:

זוהר - רעיא מהימנא ח"ג דף רל ע"א

..... איהו אמת ואיהו אמונה.....

מהר"ל נתיבות עולם נתיב האמונה פרק א

ותדע עוד כי הזכר והנקבה הוא כנגד אמת ואמונה, ויש לך להבין למה האשה עמדה באמונתה ביותר, וזה בודאי בשביל כי אמונת אשה לאיש יותר מן אמונת האיש לאשה כי אמונה לשון נקבה ואמת הוא לשון זכר, ואין כל כך נמצא האמת באשה כמו שנמצא האמונה ולכך עמדה האשה באמונתה ולא האיש, ותבין זה כי האיש מותר באחרת ואין האשה מותרת באחר:

2. האמת מתגלה בעולם בכוח האמונה

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ט

והמצוה התשיעית היא שצונו לקדש השם והוא אמרו (אמור כב) ונקדשתי בתוך בני ישראל. וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם ושלא נפחד בהיזק שום מזיק. ואע"פ שבא עלינו מכריח גובר יבקש ממנו לכפור בו יתעלה לא נשמע ממנו אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעהו לחשוב שכפרנו ואע"פ שלבנו מאמין בו יתעלה. וזאת היא מצות קדוש השם המצווים בה בני ישראל בכללם רוצה לומר מסירת נפשנו למות ביד האונס על אהבתו ית' ואמונת יחודו..... ויעד השם על ידי ישעיה (כט) שלא תשלם חרפת ישראל בעדות ההיא ושייראו בהם ילדים בעת ההיא הקשה לא יפחידם המות ומסרו נפשם ויפרסמו ויחזקו האמונה ויקדשו את השם ברבים כמו שצונו יתעלה על ידי משה רבנו.....

אמונה

3. האמונה - מבטיחה את המשכיות האמת

מהר"ל נתיבות עולם א עמוד רח - נתיב האמונה פרק ח

.....ואין הגליות מתכנסים להיות דבוקים בו יתב' לגמרי ויוצאים מרשות האומות רק בשביל האמונה שבשביל האמונה הם דבוקים בו ית' לגמרי, וכאשר יש לישראל אמונה בו יתב' שכל אמונה שאמונתו תקועה בו ית' ואומה כמו זאת אין ראוי שיהיו בגלות גולים ממקום למקום, ולכך הגליות מתכנסים להיות נטועים עם הש"י כמו שהיא אמונה, וכמו שאמר הכתוב וארשתוך לי באמונה כי הארוס הוא החבור אל הש"י ודבר זה הוא על ידי האמונה שהוא הדביקות בו יתב'. וכן גדולה אמונה ששרתה עליהם רוח הקודש הכל מצד הדבוק הגמור אשר יש לבעל אמונה המגיע עד אין קץ כמו שידוע בסוד האמונה:

ספר תהילים פרק צב

א מְזַמֵּר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת: ב טוֹב לְהַדוֹת לַה' וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עָלֵינוּ: ג לְהַגִּיד בְּבִקְרַח חֶסֶדְךָ וְאֶמּוֹנֶתְךָ בְּלִילוֹת:

ברכות דף יב.א

אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שלא אמר אמת ויצב שחרית ואמת ואמונה ערבית - לא יצא ידי חובתו, שנאמר: (תהלים צ"ב) להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות

רש"י ברכות דף יב.א

שנאמר להגיד בבקר חסדך - וברכת אמת ויצב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם, וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים התדירים תמיד.

הושע פרק ב

כא וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: כב וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי בְאֵמוּנָה וְיָדַעַת אֶת־ה':

מדרש תנחומא בשלח פרק י

אז ישיר ויאמינו בה' לפיכך זכו לירש את הארץ, אתה מוצא בשכר אמנה שהאמין אברהם אבינו בה' ירש העה"ז והעה"ב שנא' (בראשית טו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, וכן (שמות ד) ויאמן העם וכתוב (תהלים לא) אמונים נוצר ה' ומשלם על יתר עושה גאווה וכן במשה (שמות יז) ויהי ידיו אמונה עד בא השמש ואומר (תהלים קיח) זה השער לה' צדיקים יבואו בו, אלו בעלי אמנה שנא' (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, השער הזה בעלי אמנה נכנסין בו שנאמר (תהלים צב) טוב להודות לה' ולומר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך וגו', מה כתיב בתריה כי שמחתני מי גרם לנו לשמחה זו אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכולו לילות כדכתיב (שם תהלים צ"ב) ואמונתך בלילות, וכתוב (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה, וכתוב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך, ואין הגליות עתידות להגאל אלא בשכר אמנה שנא' (שיר השירים ד) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה וגו', ואומר וארשתוך לי באמונה (הושע ב) הא למדת שגדולה אמנה שבשכר אמנה שרתה עליהם שכינה ואמרו שירה שנא' ויאמינו בה' אז ישיר משה, ואומר ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו (תהלים קה),

מהר"ל נתיבות עולם נתיב האמונה פרק א

בספר משלי (כ') רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא. שלמה המלך ע"ה אמר כי בני אדם הרבה יקרא כל אחד שהוא בעל חסד, זה עושה חסד בדבר זה וזה עושה חסד בדבר אחר, עד שהרבה בני אדם הם שנקראו כל אחד שהוא בעל חסד, אבל איש אמונים מי ימצא. הן שתהיה האמונה בו ית' צריך שיהיה שהוא מאמין באמונה שלימה, הן שתהיה האמונה שהוא נאמן בכל עסקיו והנהגתו דבר זה מי ימצא. ודבר זה נתבאר ג"כ למעלה אצל באורח צדקה חיים ודרך נתיבה אל מות, כי הצדקה נקראת אורח שהוא רחב עד שהרבה מהלכים בה וכמו שנתבאר בנתיב גמילות חסדים ע"ש, אבל האמונה שלא ישנה באמונתו ודבר קטן שהוא משנה הוא יוצא מן האמונה, וכבר בארנו דבר זה בחבור גבורות השם (פ"ט) עד כי אברהם שהיה ראש המאמינים היה בדבר מה יוצא מן האמונה במה שאמר במה אדע, ואצל משה כתיב יען אשר לא האמנתם בי, ולפיכך אמר ואיש אמונים מי ימצא כי נקרא איש מי שימצא בו האמונה לפי שבעל האמונה צריך כח לעמוד באמונתו בחוזק, ולכך נקרא איש, אבל אצל החסד כתיב רב אדם:

רבינו בחיי שמות י"ד ל"א

ומפני שהאמונה יסוד כל התורה כולה תקנו לנו רז"ל בתפלה ובברכות לענות אמן, שהוא נגזר מלשון אמונה ומלשון הודאה שמקבל עליו דברי המברך ומודה בהם, וזהו שאמרו רז"ל: (שבועות לו א) אמן קבלה, אמן שבועה, אמן קיום, ועל זה אמרו: (נזיר סו א) גדול העונה אמן יותר מן המברך. ובאור הענין: כי המברך מעיד בברכתו של הקב"ה שהוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא מקיים השטר והוא העקר, שאין קיום העדות בעד ראשון אלא בעד שני, שהעדות נגמר על ידו והעונה אמן הוא העד השני וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המברך כי עמו העדות קיים.

אמר ריש לקיש: כל העונה אמן בכל כחו - פותחין לו שערי גן עדן, שנאמר (ישעיהו כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים. אל תיקרי שמר אמונים אלא שאומרים אמן. מאי אמן? - אמר רבי חנינא: אל מלך נאמן. רש"י - בכל כחו - בכל כוונתו

5. אמת כתנאי באמונה

רבינו בחיי ספר כד הקמה אמונה

ודבר ידוע כי ישראל זרע קדש אף גם זאת בהיותם בגלות בארץ אויביהם ועם היות שהם מפוזרים בקצוות דחויים בגוים כזורה ברחת ומזרה לא ישכחו עקרי התורה והמצות אך ישמרו משמרת האמונה ויעמדו חזקים באמונתם ובכל דור ודור כל אחד ואחד מן האומות מתגרה בהם להמיר דתם ולהחליף אמונתם ולא אבו שמוע, וכמו שדרשו חז"ל (שיר ז) שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך הזכיר הכתוב הזה ד' פעמים שובי כנגד ד' מלכויות שכל מלכות ומלכות אומרת לנו לחזור לאמונתם ויעשו ממנו גזברין ושלטנין זהו נחזה בך מלשון (שמות יח) ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וישראל משיבים להם מה תחזו בשולמית מה מעלה ושולטנות אתם יכולין לתת לנו כלום יש בכס כח לתת לנו כאותה מעלה של הר סיני זהו כמחולת המחנים כלומר שמא יש באלהיכם לעשות לנו כאותו מחול שהיו בו שתי מחנות מחנה ישראל ששים רבוא ומחנה מלאכי השרת כענין שכתוב (תהלים סט) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן, ובזכות האמונה הזאת שהם חזקים באמונתם עתיד הקב"ה להשרות שכינתו ביניהם ולשוב לירושלים כבתחלה והבנים שגלו מעל שולחן אביהם ישובו לקדמותם. ועל זה הזכיר כאן ישעיה הנביא ואמר (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, כי לפי שהזכיר בפסוק שלמעלה חומות ירושלים והוא שאמר (שם) ישועה ישית חומות וחיל על כן סמך לו מיד פתחו שערים כלומר שערי ירושלים שהיו עד עתה סגורים ויבאו ישראל שהם גוי צדיק שהמתינו בגלותם לאמונתו של הקב"ה. והנה זאת אמונה שרואים ישראל אדמתם לנגדם זרים אוכלים אותה והמורדים והפושעים משמרים הבלי שוא הם שוכנים בתוכה והם מגורשים מבית תענוגיהם משועבדים בין האומות ועומדים באמונתם, ולזה אמר דוד ע"ה (תהלים סח) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם אף סוררים לשכון יה אלהים. ואמרו במדרש עלית למרום כשעלה כבודו למרום הגלה את ישראל שכל זמן שהיה הכבוד בבהמ"ק גלו ישראל לקחת מתנות באדם אותם מתנות שנתת להם שישרה כבודך ביניהם לקחת אותם מהם ובאו סוררים ושכנו שם במקום יה אלהים:.....

ומכלל האמונה הוא שאהוב האדם את האמת ושיבחר ושידבר בו והוא שאמר זכריה הנביא (זכריה ח) אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, וכן אמר שלמה ע"ה (משלי יב) שפת אמת תכון לעד ויהיר על הדבור שישתמש בו בכל ענין אמת ושיזהר מן השקר כי מי שיש לו שפת אמת והוא נזכר בדבורו שיוציאם על קו אמת הדבור ההוא יצליח ויכון לעד ויאמינוהו בכל דבריו כי הבריות יחזיקוהו באיש אמת כיון שהורגל כל ימיו לדבר אמת, אבל מי שיש לו לשון שקר לא יאמינו דבריו אלא עד רגע כי השומעים דבריו יאמינו בהם לשעה ואחרי כן כאשר יבקרו דבריו ויחקרו אותם יכירו כי שקר הם. ובא הכתוב הזה להזהיר את הבריות שיהיו טהורים בדבורם שלא ידברו רק אמת אפי' בספור דברים אע"פ שאין הספור ההוא עיקר ואיננו מעלה ומוריד ואין צ"ל במשאם ומתנם שיש להם לעסוק באמונה ולעמוד בדבורם ושיהיה הן ולאן שלהם אמת, וכמו שדרשו רז"ל (ויקרא יט) איפת צדק והין צדק שיהיה הן שלך צדק ולאן שלך צדק ואין צריך לומר אם כפל דבורו בהם הן או לאו שני פעמים שהרי זה לשון שבועה הוא וכן דרשו רז"ל לאו לאו תרי זימני שבועה הוי שנאמר (בראשית ט) ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול וכתוב (ישעיה נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי ולא מצינו שבועה בכל פרשת המבול אלא כפל הלאו ומדלאו לאו שבועה הן הן אין צריך לומר ואמרו רז"ל כי כל מי שאינו עומד בדבורו במקח וממכר ובכל משאו ומתנו שבינו לבין חבירו והוא חוזר בו יש לו לקבל עליו מי שפרע והוא שאמרו (פרק הזהב דף מט) מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה יפרע ממי שאינו עומד בדבורו. והענין במי שאינו עומד בדבורו הרי זה מביא את עצמו לדבר כזבים ומרגיל את עצמו בכך, ומי שמרגיל לדבר שקרים סופו להעיד עדות שקר. וכן אמר שלמה המע"ה (משלי ז) ויפיח כזבים עד שקר. והנה הוא מחלל שפתיו שהוא כלי הדבור שנברא באדם לספר תהלות הקב"ה, וז"ש (ויקרא כב) ולא תחללו את שם קדשי, ויש בכלל הזה דרך חיים לכל השומעים זה ומתבוננים בו שיזהרו בדבורם כי גדול כח האמת וכל המחזיק במדת אמת תפלתו נשמעת, וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קמה) קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת. כל המכוין את פעולותיו אל האמת הוא המתקרב אל בוראו ית' שהוא אחד אמת.